

АНАЛИЗ НА ПРОЕКТА ЗА БЮДЖЕТ НА БЪЛГАРИЯ ЗА 2026 Г.

ВЪВЕДЕНИЕ

По инициатива на „Клуб Сенатор“ беше формиран експертен екип, който обхваща ключовите направления на публичната политика и бюджета, с участие на доказани специалисти, участвали в управлението на държавата.

Състав на екипа:

- Проф. д-р Александър Тасев – икономическа политика
- Проф. д-р Ганета Минкова – финансово право и данъчна политика
- Проф. д-р Емилия Миланова – бюджет и финанси
- Д-р Светлана Дянкова – социална политика
- Д-р Ева Жечева – политика за семейството и децата
- Антон Иванов – обобщено становище от Български енергиен и минен форум (БЕМФ)
- Кирил Вътев – селскостопанска политика
- Д-р Илко Семерджиев – здравна политика
- Д-р Иван Колчаков – здравна политика
- Анатоли Величков – отбрана
- Николай Чирпанлиев – сигурност
- Асен Личев – водоснабдяване и напояване

Координатор на екипа : Захари Желязков – председател на „Клуб Сенатор“.

В частта относно Икономическата и Фискална политика, анализът е консултиран с проф. д-р Даниела Бобева и доц. д-р Пламен Орешарски

Настоящият Анализ има за цел:

- да анализира Бюджет 2026 не само като сбор от числа, а като **израз на цялостна (или липсваща) държавна политика;**
- да **оцени ефектите му по основните системи:** макроикономика, социална политика, здравеопазване, образование, енергетика, отбрана, сигурност, воден сектор, семейни политики;
- да формулира **общи изводи и препоръки** за бъдещето на публичните финанси и развитието на страната.

Като имаме предвид оставката на правителството , ние не знаем кога проектът за бюджет ще бъде разгледан и приет . Независимо от това, ние ще изпратим този анализ до компетентните институции, защото той има значение не само за проекта на бюджет за 2026 г.

Този анализ , въпреки критичния си тон, не е насочен против никоя конкретна партия или политика. Точно обратното Ние се опитваме да очертаем подход, чрез който да се търси Национално съгласие за принципите и целите на настоящата и бъдещата бюджетна политика на България, като важен инструмент за развитието на държавата и обществото.

Преамбюл :

Българската държава функционира без **ясно формулирана икономическа политика** и без **устойчиви национални приоритети!**

Като резултат, държавата не може да изгради **последователна и дългосрочна бюджетна политика**. През последните десетилетия бюджетите все по-често се превръщат в **план-сметки за приходи и разходи и за обогатяване на политиците, и свързани с тях икономически интереси, а не в инструменти за развитие, съдържащи ясни и целенасочени политики и средства за тяхното постигане**. Основна причина е **липсата на стратегически документи**, които да задават посока и да служат като опорни точки за бюджета, като средство за развитие.

Липсата на ясни правила създава възможност бюджетите на България да бъдат използвани за корупционни цели и точно това се случва във все по - големи мащаби. Заради това, Проектът на бюджет за 2026 г. даде основание за огромни протести в цялата страна, каквито не сме виждали от началото на демократичните промени и като логична последица - до оставка на правителството. За първи път масово протестираха и младите хора. Те не искат повече да живеят по този начин. Те не вярват на партиите, на политиците и на институциите. **Искат ясно бъдеще за себе си и за своите деца, при ясни правила**.

Нашият екип се обединява около тезата, **че бюджетите на България в своята хронологична и логическа последователност, трябва да дават отговор на най- важния въпрос, който вълнува хората и ги изведе на площадите:**

Каква България искаме да изградим и какво оставяме на следващите поколения: Съвременна, конкурентоспособна държава и общество, със силни институции и работеща демокрация, или

Територия без перспектива, с тежка демографска картина, нарастващи дългове и разпад на държавността с всички произтичащи от това, последици!

Ние сме водени от разбирането, че Бюджетната политика трябва да служи не на оцеляването, **а на развитието на българската държава и общество!**

Липсата на стратегическа посока вече води до **системни рискове, в една все по – усложняваща се международна среда**. Ако не бъдат предприети бързи и целенасочени действия, страната се изправя пред **дълбока и неизбежна криза**, която нито технически мерки, нито външни механизми могат да предотвратят.

1. ПРАВЕН АНАЛИЗ

Относно съответствието на проекта на Закон за държавния бюджет за 2026 г. със Закона за публичните финанси.

Настоящият правен анализ има за цел да оцени доколко проектът на Закон за държавния бюджет на Република България за 2026 г. съответства на **изискванията и принципите**, заложи в Закона за публичните финанси (ЗПФ), както по отношение на неговата **форма**, така и по отношение на **съдържанието и целите на бюджетната политика**.

1. Нормативна рамка

Законът за публичните финанси установява задължителна рамка за планиране, приемане и изпълнение на държавния бюджет, основана на:

- **програмно бюджетирание** (чл. 2, ал. 2; чл. 19, ал. 1 ЗПФ);
- **ясно дефинирани цели на бюджетните програми** (чл. 19, ал. 2 ЗПФ);
- **показатели (индикатори) за изпълнение и резултати** (чл. 19, ал. 2; чл. 34 ЗПФ);
- **ориентираност към резултати, ефективност и ефикасност**, като основни принципи на публичните финанси (чл. 20, т. 5 и т. 6 ЗПФ);
- **устойчивост и предвидимост** на фискалната политика (чл. 20, т. 1 и т. 3 ЗПФ).

Тези изисквания не представляват препоръки или добри практики, а **задължителни законови стандарти**, които следва да бъдат спазвани при изготвянето и приемането на държавния бюджет.

2. Формално и съдържателно съответствие

Анализът показва, че проектобюджетът за 2026 г.:

- **формално е структуриран** в съответствие с изискването за програмно бюджетирание;
- съдържа бюджетни програми и разходни рамки по първостепенни разпоредители.

В същото време, **по същество**, в значителна част от бюджета:

- липсват ясно и недвусмислено формулирани **конкретни политики и цели**, които да обосновават значителното нарастване на разходите;
- не е проследима **ясна връзка между предоставените ресурси, предвидените дейности и очакваните резултати**;
- отсъстват или са формални, **показатели за изпълнение**, позволяващи реална оценка на ефективността на разходите;

- **не е представен убедителен анализ „разходи – ползи“, който да доказва, че заложените средства водят до измерими обществени резултати.**

Това поставя под съмнение **реалното прилагане** на принципите на ефикасност, ефективност и ориентираност към резултати, заложен в чл. 20 от ЗПФ.

3. Фискални правила и устойчивост

Проектобюджетът за 2026 г. формално се вписва в числовите ограничения, произтичащи от националната и европейската фискална рамка (дефицит и дълг), но:

- дефицитът е планиран в близост до максимално допустимите нива;
- ръстът на разходите значително изпреварва икономическия растеж;
- липсва ясен и надежден сценарий за фискална консолидация в средносрочен хоризонт.

Това създава риск от **структурно отслабване на фискалната устойчивост**, което противоречи на принципа на устойчивост, закрепен в чл. 20 от ЗПФ.

4. Обобщена правна оценка

Въз основа на изложеното може да се направи следният извод:

Проектът на Закон за държавния бюджет за 2026 г. формално се вписва в рамката на Закона за публичните финанси, но в значителна степен не изпълнява неговите съществени изисквания по отношение на програмното бюджетиране, ориентираността към резултати, ефективността на публичните разходи и устойчивостта на фискалната политика. По този начин е поставено под съмнение спазването не само на духа, но и на съществената цел на закона.

В последващите секторни анализи в настоящото становище са посочени **конкретни примери**, които илюстрират тази констатация – липса на ясно формулирани политики, отсъствие на измерими цели и резултати и **липса на ясна обвързаност между публичните ресурси и обществения ефект от тяхното разходване.**

2. ИКОНОМИЧЕСКА И ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА

Коментари върху бюджетните параметри и въздействието им върху социално-икономическото развитие

В последните няколко месеца се провеждат активни дебати върху социално икономическото развитие на страната, на каквито не сме били свидетели поне от едно десетилетие насам. От една страна, предстоящото присъединяване на страната към Еврзоната и приемането на единната валута инициира доста поляризирани дискусии за последващите ползи и рискове. От друга страна, внесенят от Правителството проект на държавен бюджет за следващата фискална година също предизвика по-задълбочен професионален и обществен интерес. И докато политическите акценти в дискусиите около въвеждането на еврото погречиха и дори изместиха същностния професионален дебат, то обществените обсъждания на проектобюджета на страната за следващата година ескалираха и станаха повод за мащабни улични протести, формално срещу обсъждания проектобюджет, а по същество срещу срещу срещу самия стил на управление на страната. Станахме свидетели на изтегляне на приетия на първо четене законопроект за държавния бюджет, отстраняване на част от дискуссионните компоненти в него и повторното му внасяне в НС.

Както първоначалния вариант на проектобюджет, така и вариантът с внесените в него поправки поставиха на дневен ред не само бюджетни въпроси, а и проблеми около икономическата и фискална политика на страната в средносрочен и дори в по-дългосрочен хоризонт.

Водещата характеристика на бюджетната политика през следващата година, която фокусира към себе си най-значимо внимание е **продължаващата политика на дефицитно финансиране и поредната, огромна за мащабите на нашата икономика, доза публични дългове, които Правителството възнамерява да емитира – над 10 млрд. € по първоначалния вариант на проектобюджета, коригирани на 9,4 млрд. € в преработения вариант. Както и в предходните няколко години новите заеми преимуществено ще се използват за финансиране на текущи разходи, което не създава предпоставки за нарастване на потенциала за тяхното обслужване в бъдеще. Дори и частта от тях, която е предвидена за капитализиране на държавни структури извън бюджетния сектор най-вероятно ще покрие реализирани вече загуби и декапитализации, а не нови продуктивни инвестиции. Допълнителен натиск по отношение на бюджетните дефицити и поемането на нови дългове ще окажат общоевропейските инициативи в сферата на отбраната, за които се предвижда дългово финансиране, както и евентуални държавни гаранции за подпомагане на Украйна. Фактът, че те ще се третират като изключение от правилата на Пакта за стабилност и растеж, не означава, че добавеният по този канал нов суверенен дълг няма да влоши фискалната позиция на страната.**

Всичко това затвърждава опасенията, че страната вече е в преддверието или дори в началния стадий на нова дългова спирала, след като в периодите на преход успя с огромни усилия да се освободи от статута си на свръхзадлъжняла държава и се придвижи сред групата страни с ниски публични дългове.

Важно е да се подчертае, че в периода след мащабната монетарна и финансова криза през 1996-97 година и въвеждането на Валутен борд, нашата страна осъществи рекордно снижение на своите публични задължения до края на миналия век и през първото десетилетие на настоящия век. Това позволи страната ни да влезе в

глобалната финансова криза 2008 година с нетен размер на дълга, клонящ към нула, ако отчетем и наличните по това време фискални резерви.

Тенденциите се обърнаха през второто десетилетие, но темпото на нарастване на публичния дълг не беше сериозни притеснения. Повратният момент настъпи през 2020 година, когато бе инкасиран бюджетен дефицит от 4 % на начислена основа и стартира процеса на мащабно външно заемане и разхлабване на фискалната консолидация.

И докато в самото начало бе налице един формален аргумент – глобалната пандемия, през следващите няколко години до днес няма никакви основания да продължава ударното заемане на външни ресурси и поставянето под въпрос на цялостната макроикономическа и фискална стабилност на страната.

Макар по номинален размер на публичния си дълг все още да сме сред последните измежду страните-членки, то по степен на нарастване вече сме сред водещите. При очертаващите се тенденции в обозрим хоризонт от 2-3 година нашата страна ще напусне групата на ниско-задлъжнелите страни и ще се категоризира като средно-задлъжняла.

В прогнозите на Министерство на финансите се предвижда публичният дълг на страната да доближи 50 млрд. € в края на 2028 година - два пъти по-високо ниво спрямо 2024 година и 10-то кратко увеличение спрямо 2008 годинна. Относителният дял на публичния дълг в БВП се очаква да надхвърли 35 %, въпреки бързото номинално (с висока инфлационна компонента) нарастване на БВП.

Опасенията се засилват от поне няколко обстоятелства, които дават поводи за критични бележки по отношение на водената бюджетна политика.

1. Отказ от поставяне на каквито и да са цели по отношение на икономическата политика и съответни подкрепящи бюджетни мерки, особено на фона на доминиращи прогнози за забавяне на икономическия растеж в следващия тригодишен период и негативните сигнали, които изпраща намаляващия износ и влошаването на конкурентоспособността на икономиката ни. Напротив, налице са мерки, които допълнително засягат по негативен начин конкурентоспособността, които предстои да бъдат анализирани.

2. Отсъствие на каквито и да са реформи по отношение на рационализиране и подобряване на ефективността на разходната част на бюджета. Прави впечатление, както и в предходните години, че не са дефинирани цели на фискалната политика, а отгук и програми за тяхното изпълнение. Така бюджетът може да се характеризира като механизъм за финансиране на нарастващи претенции от страна на разходните министерства и ведомства, а не инструмент за подкрепа на нашата конкурентоспособност и икономическото развитие на страната.

Коалиционният формат на Правителството е формално оправдание, а не обяснение, доколкото винаги е възможно да се дефинират поне общоприемливите цели и да се разработят съответни програми. Ако коалицията не успява в подобно начинание,

възникват много по комплексни въпроси, които надхвърлят обхвата на настоящите коментари.

3. Продължаваща фискална експанзия и разширяване на публичния сектор. Докато в периодите на фискална консолидация дялът на бюджета в преразпределението на БВП се колебаеше в диапазон около и над 35 %, но не надхвърляше 40 %, то за следващата финансова година този дял беше предвиден да достигне до рекордните близо 46 %. В преработения вариант на проекта за бюджет този дял е намален, но пак ще остане пределно висок - около 44%., основно за сметка на ръст на текущите, а не на инвестиционните разходи. Ако към тях добавим и заемите за капитализиране на държавни предприятия, които по същество са квази-публични разходи или подходи за прикриване на бюджетен дефицит, дялът на публичния сектор в БВП ще се окаже още по-висок.

Плановете за публични инвестиции в държавни предприятия могат да се критикуват и поради отсъствието на цялостна реформа в рамката за управление на същите стопански единици и подобряване на тяхната ефективност.

4. Ръст на работните заплати на заетите в публичната сфера, надхвърлящ възможностите на частния сектор. За поредна година този ръст ще надвиши темпа на инфлация и ще окаже допълнителен натиск върху заплащането на труда в частния сектор, като отнеме поредна доза конкурентоспособност на икономиката ни. Така публичният сектор ще продължава да изтласква частния от пазара на труда, а дефицитът на квалифицирани кадри в отделни отрасли и професии ще се засили.

В коригирания вариант на проектобюджета частично бе премахната изключително лошата фискална практика на обвързване на работните заплати на големи сегменти от публичния сектор с минимална и средна работна заплата в икономиката. Подобна практика винаги се е разглеждала като стъпка в погрешна посока по отношение на контрола върху публичните разходи. Тя е сериозно препятствие пред въвеждането на по-модерни и ефективни подходи, поставящи заплащането на труда в публичния сектор в зависимост от постигането на определени резултати, а не в зависимост от поведението на средни величини в икономиката. Прилагането на подобно обвързване на работните заплати означава отказ от провеждане на проактивни политики по отношение на заплащането на труда.

В настоящия вариант на проектобюджета се връща старата практика на увеличение на заплатите с 10 %, която също не може да се характеризира като добра фискална мярка, особено в условия на планиран до пределните му размери бюджетен дефицит.

5. В хода на предварителната подготовка на проектобюджета за следващата финансова година висши представители на изпълнителната власт заявяваха, че не планират повишаване на данъците и/или осигурителните вноски . Въпреки това, оттегленият вариант на проектобюджет съдържаше увеличение както на данъчните, така и

на осигурителните ставки. Техните сравнително малки повишения не променяха сигнала за непредсказуемост, които централните фискални власти отправиха към стопанския сектор. В определена степен този сигнал остана, въпреки, че всички предложени промени в данъците и осигуровките бяха отложени.

В същото време отсъстват каквито и да са мерки за подобряване на събираемостта на данъчно-осигурителните приходи.

6. Нарастващи фискални и макроикономически рискове.

6.1. Планирането на бюджетното салдо на ръба на допустимия по Маастрихските критерии дефицит от 3% на начислена основа в съчетание с твърде оптимистично проектиране на бюджетните приходи крие риск от неизпълнение още през настоящата 2025 година. Вероятността този негативен сценарий да се реализира е твърде голяма, ако част от разходите не се прикрият по един или друг начин. По някои неофициални източници и към настоящия момент не-фактурираните и неразплатени разходи са в размери, които биха добавили към бюджетния дефицит близо 2 % от БВП ! /

Аналогична е и коригираната бюджетната рамка за следващата фискална година, което увеличава опасността от реализиране на прекомерен (excessive) бюджетен дефицит. ЕК вече изпрати сигнал, че проектобюджетът може да не отговори на изискванията за устойчив дълг и контрол на дефицита. Евантуално задействане на процедура при прекомерен дефицит (Excessive Deficit Procedure) ще наложи коригиращи мерки, вкл. и такива, които страната ни не би искала да предприема, например повишаване на данъчни ставки. В допълнение, подобна процедура може да влоши кредитоспособността на страната и да оскъпи новите емисии на дългове.

6.2. Провежданата политика на фискална експанзия в последните няколко години поддържа икономически растеж главно по линия на частното и публично потребление, което придава неустойчивост на цялата икономическа система. Всяка бъдеща стъпка в посока на фискална консолидация, респ. намаляване на ръста на разходите за заплати и замразяване на обема на социалните програми, ще отслаби действието на този основен фактор на растеж, ще забави самия растеж и ще открий по-ясно бързото нарастване на публичните дългове не само в абсолютни, а и в относителни размери (съотношението Дълг/БВП)

6.3. Машабното заемане от страна на Правителството през настоящата и планираните дългови емисии за следващата година повишат лихвените разходи в бюджета до съществени нива и изместват нелихвени такива. Вместо да се инвестира в социални и инвестиционни разходи, страната ще бъде принудена да заделя сериозен дял от своя бюджет за да плаща лихви по емитираните суверенни облигации. Прогнозите на Министерство на финансите показват годишни лихвени разходи по обслужване на дълга от порядъка на 1,75 млрд. евро през 2028 година, което представлява около 1,3 % от БВП. Това води до допълнителен натиск върху разходната част на бюджета, върху дефицита, а оттук и до изкушения за нови емисии на дългове, вероятно вече при

нарастващи лихви по тези емисии. Дори и в началния период да не се реализира покачване на лихвите по новите дългове заради присъединяването на страната към Еврозоната, то ще се усети косвен негативен ефект под формата на задържане, вместо намаление на лихвите.

6.4. Икономическата теория приема като аксиома препоръката за подобряване на конкурентоспособността на всяка страна, която се присъединява към валутен съюз с единна валута. Това ще направи нашата страна в следващата година. Всяка рекапитулация на ефектите на водената до момента и заложена в проектобюджета фискална политика по отношение на конкурентоспособността на нашата икономика ще ни убеди в наличието на поредица от негативни стъпки - ръстове на разходите на труд над темповете на нарастване на продуктивността, разширяване на социалните програми, изместване на частния сектор от пазара на труда, отложено засега, но планирано в следващите години изземване на ресурси от частния сектор и преливането им в публичния. Сумарният ефект ще отслаби допълнително икономиката ни, но за това няма да е виновно еврото, а нашият погрешен подход към икономическите предизвикателства след неговото приемане.

6.5. След влизане на страната ни в Еврозоната БНБ ще намали задължителните минимални резерви на търговските банки и ще освободи ликвидност от около 8 млрд. евро в тяхна полза. В съчетание с продължаващото фискално разхлабване се създават предпоставки за прегряване на икономиката и опасност от последващо твърдо приземяване (Hard landings) – процес, който се управлява доста трудно. За предпочитане са профилактичните мерки и недопускането на подобни макроикономически диспропорции. Без строг контрол върху публичните разходи подобен сценарий на бъдещ срив в икономиката е все по-вероятен.

6.6. Най-ефективен подход към установяване на контрол върху публичните разходи е осъществяване на цялостна реорганизация и реформиране на държавната администрация. Подобна активност упорито е отбягвана от всички правителства от началото на века с незначителни изключения. Не се предвижда каквото и да е действие в тази насока и в проектобюджета за следващата година. Нещо повече, с поредното увеличение на работните заплати в публичната сфера, които вече категорично изпреварват заплащането на труда в частния сектор, се засилва натиска за нарастване на числеността и разкриването на нови структурни звена в министерствата и централните ведомства. Изискването от ЕК подобряване на административния капацитет в отделни звена също допринася за разширяване на държавната администрация. Затова и с всяка изминала година проблемът се задълбочава, без да се вземат дори частични противодействия.

Проблемът с не-реформираната държавна администрация има не само и не толкова фискални измерения, колкото структурни. Кадри със сравнително добра

квалификация напускат частния сектор и се насочват към държавните служби – още един фактор за забавяне на продуктивността на труда и на икономиката като цяло

В обобщение на горните коментари, проектираната фискална политика за следващата фискална година и заявените намерения за продължаване на утвърдения в последните години подход на фискално разточителство за сметка на активно заемане на публични дългове ще доведе страната до ситуация, в която мерките за фискална консолидация ще станат неизбежни – може би до края на настоящото десетилетие.

Отсега може да се прогнозира покачване на данъците, стопиране на каквито и да са ръстове на заплати и пенсии, редуциране на социални и инвестиционни програми. Възможно е подобни мерки да се комбинират и със стопиране на европейско финансиране, като част от мерките при евентуално откриване на процедура на прекомерен бюджетен дефицит, какъвто неминуемо нашата страна ще инкасира в една от следващите години, а може би още в настоящата.

Твърде оскъдни или практически отсъстват секторни мерки в проектобюджета, които съдържат потенциал за рационализиране на публичните разходи и подобряване на тяхната ефективност. В приложение прилагаме допълнителни коментари по отделни дейности сектори, финансирани с бюджетни кредити.

3. СЕКТОРНИ АНАЛИЗИ

3.1. ЕНЕРГИЙНА ПОЛИТИКА

1. Има ли заложена политика

В мотивите към бюджета за 2026 г. са посочени отделни посоки – либерализация, защита на уязвими потребители, енергийна сигурност, зелена трансформация.

На практика обаче липсва цялостна и последователна енергийна стратегия. Заявени са краткосрочни действия, но не и:

- хоризонт за енергийния микс до 2030–2035 г.;
- ясна политика към ядрената енергетика (7-и и 8-и блок на АЕЦ „Козлодуй“);
- позиция за бъдещето на въглищните централи и регионите;
- стратегия за минимизиране на щетите от системата за търговия с емисии (ETS);
- концепция за либерализацията на електро- и газовите пазари.

2. Какви политики трябва да са заложи

- Дългосрочна стратегия 2030–2035 за: ядрен, въглища, ВЕИ, газ, хидро, съхранение.
- Ясна рамка за 7-и и 8-и блок на АЕЦ „Козлодуй“ – цена, финансиране, риск, ефект върху тарифите.
- План за въглищните региони – „Марица изток“ и свързаните работни места и индустрии.
- Реалистична национална позиция за ETS и Зелената сделка, защита на индустрията.

- Реформа на Фонд „Сигурност на електроенергийната система“ – от квазифискален източник към инструмент за инвестиции и стабилизиране.
- Възстановяване и модернизация на ПАВЕЦ „Чаира“ и разширяване на ПГХ „Чирен“ с ясна икономическа логика.
- Подкрепа за децентрализирано производство (prosumers, енергийни общности) и енергийна ефективност.

3. Какво реално е заложено в Бюджет 2026

- Подкрепата за крайните потребители е ограничена и се реализира основно чрез временни компенсации.
- Средствата от Фонд „Сигурност...“ се използват преимуществено за покриване на разлики в цени и компенсиране, а не като дългосрочен инвестиционен ресурс.
- Печалбите на държавните енергийни дружества често се изземват под формата на висок дивидент, което **ограничава възможностите им за инвестиции и модернизация.**
- Проектите за 7-и/8-и блок, ПАВЕЦ „Чаира“ и разширението на „Чирен“ присъстват на декларативно и частично бюджетно ниво, но без пълна и прозрачна финансова рамка и анализ на ползите и рисковете.
- Не се обсъжда открито бъдещето на въглищната енергетика и ефектите от ETS върху централите и индустрията.

4. Изводи и рискове

- **Риск от по-скъпа и по-несигурна енергия**, което ще удари домакинствата и бизнеса, и ще намали конкурентоспособността.
- **Риск от дългов капан** чрез неподготвени големи енергийни проекти, финансирани с дълг, без гарантирана възвръщаемост.
- **Пропуснат шанс** – вместо да използва енергийния си потенциал като икономическо предимство, България използва енергетиката като източник на квази-данъци и „запушване“ на бюджетни дефицити.

3.2 .СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА-

1. Има ли заложена политика?

Формално, България има селскостопанска политика, тъй като:

- участва пълноправно в **Общата селскостопанска политика (ОСП)** на ЕС;
- разполага с одобрен **Стратегически план по ОСП 2023–2027**, включващ директни плащания, обвързана подкрепа, мерки за развитие на селските райони, еко-схеми и др.

- има секторни стратегии и програми (биоземеделие, плодове и зеленчуци, животновъдство и др.).

На практика обаче, **липсва национална визия**, която:

- да надхвърля механичното „усвояване“ на европейски субсидии;
- да поставя въпроса за **хранителния суверенитет** на България – способността страната да изхрани населението си при криза;
- да обърне тенденцията към **структурна деформация**:
 - свръхконцентрация в зърно и маслодайни култури (пшеница, царевица, слънчоглед), където сме сред водещите износители в региона;
 - тежко изоставане във **плодове, зеленчуци, животновъдство** и преработка, където сме все по-зависими от внос.

В последните години земеделието:

- формира около **3–4% от БВП** и около **6% от заетостта**, което е над средното за ЕС като дял от заетостта, но не и като добавена стойност;
- разполага с около **46% от територията** като земеделска земя;
- се характеризира със **силна поляризация**: над 80% от стопанствата са дребни (под 2 ха), но над 2/3 от продукцията и почти целият износ идват от малко на брой големи стопанства над 100 ха, концентрирани основно в зърно и маслодайни култури.

Водещият структурен проблем е, че **селскостопанската политика не е ориентирана към гарантиране на пълноценна хранителна кошница за българското население** (зърно, месо, мляко, плодове, зеленчуци, бобови, фуражи), а основно към:

- стабилен доход за определени групи земеделски производители;
- максимално усвояване на европарите;
- екстензивен износ на суровини (зърно и маслодайни), вместо затваряне на веригата с преработка и добавена стойност в България.

2. Какви политики би следвало да са заложили според нас

От гледна точка на **националната сигурност и хранителния суверенитет** е необходимо:

1. Ясна хранителна стратегия на България до 2035 г.

- Да се определят **критичните стоки**, в които трябва да сме практически самодостатъчни:
 - хлябно зърно и брашно;
 - основни фуражи за животновъдството;
 - мляко и млечни продукти;
 - месо (поне базова безопасност по свинско, птиче и говеждо);

- основни зеленчуци и плодове, традиционно произвеждани у нас.
 - Да се дефинира **минимален праг на национална самодостатъчност** (например 80–90% от вътрешното потребление за ключови продукти), под който държавата да реагира с мерки и стимули.
- 2. **Възстановяване и модернизиране на напояването**
 - Преди 1989 г. България е имала над **1 млн. ха реално напоявани площи**; днес реално напояваните площи често са под 50–60 хил. ха – драматичен срив, потвърден и от ФАО и научните изследвания.
 - Без напояване няма конкурентно производство на зеленчуци, плодове и фуражни култури – т.е. няма база за масово животновъдство и трайно разнообразие в храненето.
 - Напояването е **ключова инфраструктура в контекста на климатичните промени** – сухи лета и екстреми.
- 3. **Реален приоритет за плодове, зеленчуци и животновъдство**
 - Пренасочване на част от националното доплащане и обвързаната подкрепа към тези подотрасли.
 - Дългосрочни програми за:
 - овощни и зеленчукови градини;
 - модерни оранжерии;
 - животновъдни комплекси, обвързани с фуражни бази и преработка.
 - Стимули за коопериране и вертикална интеграция – **фермер → преработка → търговия**.
- 4. **Защита на земеделието при геополитически шокове**
 - План за действия при **нарушени доставки** – както на храни, така и на ключови **входове**: торове, препарати, семена, фуражи, горива.
 - Стратегически резерви не само от зърно, но и от сушени/консервирани продукти, фуражи, ветеринарни препарати.
 - Приоритизиране на местни сортове и породи, по-устойчиви и по-малко зависими от внос.
- 5. **Справедливо и ефективно използване на ОСП**
 - Преосмисляне на начина, по който се разпределят европейските средства:
 - от „колкото повече площ, толкова повече пари“ към **„колкото повече храна и стойност, толкова повече подкрепа“**;
 - приоритизиране на млади фермери и малки/средни стопанства, произвеждащи храни за вътрешния пазар.
- 6. **Връзка между селското стопанство и селските райони**
 - Селата не са само „територия“, върху която се усвояват субсидии – те са място за живот и труд.
 - Необходима е интеграция между **селскостопанска, социална, инфраструктурна и образователна политика**, за да се спре обезлюдяването.

3. Кратък коментар на заложеното в Бюджет 2026 и по ОСП

В Бюджет 2026 финансирането на селското стопанство идва основно от два източника:

1. Средства по Общата селскостопанска политика на ЕС (ОСП)

- България разполага с около **8–9 млрд. евро за периода 2023–2027 г.** по линия на ОСП, вкл. директни плащания и развитие на селските райони.
- В Бюджет 2026 това означава значителен годишен ресурс, но **структурата му в голяма степен следва инерционния модел**:
 - доминират площно базираните плащания;
 - обвързаната подкрепа за чувствителни сектори (месо, мляко, плодове и зеленчуци) се запазва, но е **недостатъчна**, за да обърне тенденциите.
- Последните промени в Стратегическия план на България по ОСП създават нови инструменти за „зелени“ практики и подкрепа на биологичното производство, но **отново без ясна връзка с хранителния суверенитет и самозадоволяването с храни.**

2. Национално съфинансиране и доплащания

- Националният бюджет съфинансира част от мерките за развитие на селските райони, напояване, инфраструктура, както и някои национални помощи.
- В Бюджет 2026 **не се вижда ясно приоритизиране** на:
 - възстановяване на напояването;
 - изграждане на критична инфраструктура за съхранение и преработка;
 - целенасочено подкрепяне на производството на храни за вътрешния пазар.

Способността на България да се изхранва сама – реалната картина

Към момента картината е **двойна**:

- България е **нетен износител** на зърно и маслодайни култури, като в някои години е сред световните лидери в износа на слънчоглед и пшеница.
- В същото време страната е **силно зависима от внос** за:
 - значителна част от плодовете и зеленчуците;
 - риба и морски дарове;
 - редица преработени храни;
 - част от месото и млечните продукти;
 - фуражи, добавки, торове, препарати, семена и посадъчен материал. Данните показват, че **около 12% от целия внос на стоки са храни**, а общият внос на храни и аграрни продукти достига милиарди долара годишно. Тоест, в нормални условия:
- България **изнася големи количества суровини** и внася значителен обем готови храни и по-скъпи продукти;

- веригите за доставка са **глобално интегрирани**, но и силно уязвими при геополитически сътресения (войни, санкции, блокирани морски коридори, енергийни кризи).

При сценарий на **сериозно влошаване на геополитическата ситуация** и нарушаване на логистичните вериги:

- страната ще има **излишък от зърно**, но
- **може да изпита недостиг на разнообразни храни** (зеленчуци, плодове, месо, мляко, готови продукти),
- а също и **проблеми в самото производство**, ако се прекъснат доставките на:
 - минерални торове;
 - средства за растителна защита;
 - фуражни добавки;
 - части и техника.

С други думи – **в количествено отношение** може да няма глад (има зърно), но **в качествено, хранително и структурно отношение** хранителната сигурност е **несигурна**.

4. Кратки изводи – какво ще се случи, ако продължим по същия начин

1. Продължаваща специализация в зърно и маслодайни култури

- България ще остане „зърнен силоз“ и „слънчогледов склад“ на чужди икономики, а не производител на богата и разнообразна храна за собственото си население.

2. Задълбочаване на зависимостта от внос на храни

- Делът на внасяните храни вероятно ще расте, особено в сегмента на зеленчуците, плодовете и преработените продукти.
- При криза ще сме изключително уязвими, защото не можем да „превключим“ за един сезон към самозадоволяване – липсват напояване, инфраструктура и хора.

3. Ускорено обезлюдяване на селата

- Без доходност и перспектива в дребното и средното земеделие, младите хора ще продължат да напускат.
- Това допълнително ще разруши потенциала за възстановяване на местното производство.

4. Пропуснат стратегически ресурс

- В един свят, в който **храната и водата стават геополитически оръжия**, България разполага с уникални природни условия, но ги използва частично и често в интерес на външни играчи, а не на собственото население.

5. Необходимост от радикално преосмисляне на политиката

- Бюджет 2026 не дава отговор на въпроса: „Може ли България да изхрани стабилно и достойно своето население при тежка международна криза?“
- Ако продължим по същия начин – **отговорът все по-категорично ще е „не“**.

3.3. ОБРАЗОВАНИЕ

1. Има ли заложена политика?

В проекта за Бюджет 2026 липсва ясно формулирана стратегия за развитие на образованието. Наблюдават се няколко характерни черти:

- Финансирането е ориентирано **количествено**, а не качествено – основният механизъм „парите следват ученика/студента“ се запазва без сериозна корекция спрямо резултати.
- Няма обвързване между разходите и **качеството на образователните резултати** (PISA, функционална грамотност, отпадане от училище).
- Не се вижда последователна политика за:
 - STEM и дигитални компетентности;
 - професионално образование, обвързано с реалните нужди на икономиката;
 - модернизация на висшето образование и научната дейност.

По същество образованието в Бюджет 2026 продължава да се третира като „**разходен сектор**“, а не като ключова инвестиция в човешки капитал и конкурентоспособност.

2. Какви политики би следвало да са заложили според експертния екип?

Експертният екип счита, че в Бюджет 2026 и в средносрочната рамка (2026–2035 г.) трябва да бъдат заложили поне следните направления:

1. Национална визия за образование в хоризонт 10 години

- Ясен отговор на въпроса:

Какъв тип икономика искаме да имаме и какво образование ни трябва за нея? Връзката е очевидна. Ако нямаме Икономическа политика не можем да имаме и образователна политика .

- Цели по:
 - функционална грамотност;
 - цифрови и STEM-умения;
 - дял на професионалните паралелки и дуалното обучение;
 - дял на завършващите висше образование в дефицитни за икономиката специалности.

- Координация между бизнеса и Университетите. Да се подготвят приоритетно кадри , които са необходими на икономиката.
- 2. **Качество, не просто обем на финансирането**
 - Част от финансирането на училища и университети да зависи от:
 - резултати (изпити, външно оценяване, PISA-показатели);
 - реализация на завършилите на пазара на труда;
 - намаляване на отпадането от образователната система.
- 3. **Политика за учителите и академичния състав**
 - Не просто механично увеличение на заплатите, а:
 - обвързване с квалификация, натовареност, резултати;
 - ясна кариера: млад учител – учител – старши – главен, с стимул да остане в професията;
 - целенасочени мерки за привличане на силни кадри в STEM, професионални гимназии и в малките населени места.
- 4. **Професионално образование и връзка с бизнеса**
 - Реалния център на „политиката за кадри“ трябва да е **системата на професионалните гимназии и дуалното обучение.**
 - Необходими са:
 - стимули за фирмите, които реално обучават ученици и студенти;
 - регионално планиране на специалности според икономическите профили на областите.
- 5. **Дигитална трансформация на образованието**
 - Преход от „покупка на техника“ към:
 - реални дигитални учебни съдържания;
 - платформи за учене;
 - обучение на преподавателите за работа в дигитална среда.
- 6. **Ранно детско развитие и приобщаващо образование**
 - Политиките за деца в риск, деца с увреждания, деца от уязвими групи трябва да бъдат **интегрирани с образованието.**
 - Бюджетът трябва да вижда ранното детско развитие като инвестиция, не като социален разход.

3. Кратък коментар на заложеното в бюджета 2026

На база наличната информация за бюджета (и без да влизаме в специфични числови детайли в този работен вариант) могат да се очертаят следните проблеми:

- **Заплатите в сектора растат, но:**
 - липсва ясна методика за обвързване с резултати;
 - продължава практиката на хоризонтални увеличения без ясно диференциране според качество и натовареност.
- Увеличават се средствата за:
 - текуща издръжка и ремонти;
 - отделни проекти по европейски програми.

Но:

- Не се вижда **цялостна реформа** в модела „парите следват ученика“ – малките, неефективни училища с ниски резултати продължават да съществуват по инерция.
- Липсва ясно заявена **приоритетност на STEM и дигиталното образование** – има отделни проекти, но не и системна политика.
- **Професионалното образование** остава хронично недофинансирано спрямо своята роля за икономиката; дуалното обучение се развива бавно и фрагментарно.
- Висшето образование продължава да следва **инерционен модел**:
 - разпиляна мрежа от университети;
 - раздути хуманитарни и управленски специалности;
 - дефицит на инженери, IT-специалисти, медицински кадри, учители по природни науки.

4. Кратки изводи и бъдещи резултати, ако продължим по същия начин

- България ще продължи да **изостава по показателите за качество на образованието** в ЕС, особено по:
 - функционална грамотност;
 - природни науки и математика;
 - дигитални умения.
- Пазарът на труда ще изпитва **нарастващ недостиг на квалифицирани кадри**, а в същото време ще имаме свръхпроизводство на дипломи в специалности, които не носят икономическа стойност.
- Учителската професия ще остане **частично привлекателна заради заплатите, но не и заради условията и перспективата**, което ще поддържа хроничния недостиг в някои ключови предмети и региони.
- Образователната система ще остане **разкачена от икономическата стратегия**, а България ще продължи да губи млади хора в полза на чужди пазари на труда.

Заклучение:

Без ясна 10-годишна политика и без свястно обвързване на финансирането с резултати, образованието ще остане „разход“ на хартия и **пропусната възможност за развитие** в реалността.

3.4. СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА

1. Има ли заложена политика ?

Влизането в Евронзоната изисква **дълбока промяна на социалния модел**. Вместо това Бюджет 2026:

- не съдържа ясно формулирана политика по доходите;
- не предлага стратегия за развитие на осигурителния и пенсионния модел;
- не предвижда реформи в социалното подпомагане и социалните услуги;
- не отчита връзката между демографските процеси и системата за социална защита.

В повечето направления е видим **застой** и инерция.

2. Какви политики трябва да съществуват

- 10-годишен хоризонт за развитие на доходите и социалната защита.
- Модернизация на пенсионния модел и стимули за по-дълга заетост.
- Интегриран модел на социално подпомагане, базиран на доход на домакинството, а не на фрагментирани помощи.
- Активни политики за намаляване на неравенствата, свързани с регион, възраст, образование.
- Връзка между социалната политика и демографията — подкрепа за семейства с деца, работещи бедни, уязвими групи.

3. Какво е заложено в бюджета

Новото за 2026 г.:

- Минималната работна заплата – 620 евро.
- Средната работна заплата – около 1370 евро (планирано).
- Максимален осигурителен доход – 2352 евро.
- Увеличаване на вноската за фонд „Пенсии“ с 2 пункта.
- Увеличение на обезщетенията за отглеждане на дете до 2 години и свързаните обезщетения – от 50% на 75% от обезщетението за майчинство.

Останалото:

- Няма реформаторски ходове.
- Повечето параметри се движат автоматично спрямо МРЗ и линията на бедност.
- Най-големите дисбаланси са в **заплащането в държавната администрация** – увеличения от 5% до 55%, често без оценка на ефективността и без оптимизация на персонала.
- Налице е **нарушаване на принципа на справедливост**, както между публичния и частния сектор, така и вътре в самия публичен сектор.

4. Изводи

- Социалните неравенства ще се задълбочат.
- Социалната политика е оставена да се движи по инерция, без реформи и без ясна връзка с бъдещото развитие на икономиката и Еврозоната.
- Отговорността за адаптацията се прехвърля към следващи правителства.

3.5. ПОЛИТИКА ЗА ДЕЦАТА И СЕМЕЙСТВОТА

1. Има ли заложена политика ?

Политиката за децата и семействата в Бюджет 2026 **повтаря модела от последните две десетилетия:**

- формална, инерционна, без нови идеи;
- не се използват помощите като инструмент за развитие и излизане от бедността;
- липсва специален фокус върху правата и интереса на детето.

2. Какво трябва да бъде заложено

- Нов интегриран модел за подпомагане на семействата, базиран на дохода на домакинството и реалните нужди.
- Индивидуален подход и насочване на ресурса към най-нуждаещите се.
- Автоматичен механизъм за ежегодна актуализация на помощите за деца с увреждания.
- Синхронизация между парични помощи и достъп до услуги (рехабилитация, ранна интервенция, подкрепа в образованието).
- Модерни семейни политики – стимули за млади работещи родители, интеграция между социална, образователна и демографска политика.

3. Какво реално е заложено

- Помощите и детските надбавки се запазват по съществуващия модел.
- Месечната помощ за деца зависи от МРЗ, а не от реалната линия на бедност и нужди.
- Месечната помощ за близнаци остава символично ниска.
- Помощите за деца с увреждания не се актуализират автоматично, което ограничава достъпа до услуги.
- Еднократните помощи при раждане и прехвърляне на майчинство почти не се променят.
- Данъчните облекчения за деца остават без промяна.
- Помощите за ученици (1–4 и 8 клас) се раздават без анализ на ефективността им.

4. Изводи

- Политиката към децата и семействата **не се реформира**, а само се „припудря“ с индексации.
- Липсват мерки, които реално да повлияят на демографските процеси и да намалят детската бедност.

3.6 ЗДРАВНА ПОЛИТИКА

Състояние и анализ на бюджета за здравеопазване за 2026 г. в ЗБНЗОК и ЗДБ – МЗ

Разходите за Функция „Здравеопазване“ в три годишната прогноза по КФП за периода 2026 – 2028 г. са определени както следва:

- **За 2025 г., програма** – 6 043,8 млн. евро, което представлява 5,5% от БВП в размер на 112 млн. евро;
- **За 2026 г., проект** – 6 922,2 млн. евро, което представлява 5,8% от БВП в размер на 120 млн. евро (при 2,7% растеж). В това число влизат 703,5 млн. евро за Министерство на здравеопазването, 209,2 млн. евро за общините, 5 571,9 млн. евро за НЗОК, а останалите 437,6 млн. евро са разпределени между ведомствените лечебни заведения (преимуществено болници) на Министерство на отбраната, Министерство на вътрешните работи, Министерство на транспорта и Министерство на правосъдието;
- **За 2027 г., прогноза** – 6 935,4 млн. евро, което представлява 5,5% от БВП в размер на 127 млн. евро (при 2,5% растеж);
- **За 2026 г., прогноза** – 7 154,9 млн. евро, което представлява 5,3% от БВП в размер на 133 млн. евро (при 2,4% растеж).

Бюджет 2026 на НЗОК – първи бюджет в евро

I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ – ВСИЧКО: За 2026 г. здравноосигурителните вноски са разчетени в размер на 3 177 034,8 хил. евро. Средствата са с 238 791,5 хил. евро повече в сравнение със същите в ЗБНЗОК за 2025 г., което представлява 15% ръст, като здравноосигурителните вноски за работници и служители са в размер на 1 739 890,8 хил. евро, при параметри за 2025 г. в размер на 1 614 699,6 хил. евро, което е със 125 191,2 хил. евро повече от заложените за 2025 г. Трансферите за здравно осигуряване са в размер на 2 019 390,0 хил. евро, което представлява ръст от 224 906,5 хил. евро спрямо 2025 г.

За първи път в приходната част на бюджета на НЗОК е включен и трансфер от централния бюджет в размер на 260 000,0 хил. евро съгласно чл. 23, ал.1, т. 12 от Закона за здравното осигуряване за целите на увеличението на минималния размер на основното месечно трудово възнаграждение на лекари, дентални лекари, фармацевти и др. без специалност в размер на 1 860 евро, както и на медицински сестри, акушерки, фелдшери, лаборанти,

зъботехници и др. в размер на 1 550 евро. Средствата ще бъдат заплащани за дейности на лечебни заведения съгласно чл. 80б, ал.1 от Закона за лечебните заведения, като БЛС и НЗОК ще договорят разпределението на средствата, с изключение на средствата по чл.7, ал. 3.

II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ – ВСИЧКО: Общо разходи и трансфери по проекта на бюджет на НЗОК за 2026 г. са в размер на 5 571 998,4 хил. евро или със 727 652,9 хил. евро повече спрямо ЗБНЗОК за 2025 година. От тях за Здравноосигурителни плащания са заделени 4 985 168,9 хил. евро, което представлява увеличение с 448 026,7 хил. евро спрямо ЗБНЗОК за 2025г. Всички здравноосигурителни плащания са увеличени в сравнение с 2025 г. както следва: ПИМП с 5,49%; СИМП с 4,74%; ДД с 9,66%; МДД с 9,45%; Лекарства с 11,83%; БМП с 11.85%; Други с 9,47%.

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ – НЗОК

Проектът на Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2026 година е съставен при запазване на размера на здравноосигурителната вноска в размер на 8%. Съотношението на заплащане от страна на работодателя и здравноосигуреното лице за 2026 г. е 60:40. В проекта на ЗБНЗОК за 2026 г. както винаги до сега се предвижда балансирано бюджетно салдо.

Средствата за здравноосигурителни плащания, които обслужват доставката на медицински услуги на гражданите на РБ са в размер на 4 985 168,9 хил. евро, което представлява увеличение с 448 026,7 хил. евро спрямо Закона за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2025 г. или 9,9 % ръст.

Заключението от така представените числа по параграфите на проекта на ЗБНЗОК е, че въпреки увеличението на приходите и разходите за 2026 г., структурата на бюджета се запазва непроменена и може да бъде определена като инертно-историческа, реформи не са предвидени, програмно представяне липсва. За първи път в противоречие със Закона и принципите на здравното осигуряване на НЗОК се възлага да гарантира чрез трансфер от Републиканския бюджет заплати на лекари и медицински сестри, вкл. друг персонал в самостоятелни болнични лечебни заведения – юридически лица. Посочен е конкретен задължителен минимален размер на основното месечно трудово възнаграждение без да се отчита, че НЗОК закупува медицински услуги за осигурените лица, а не плаща заплати и не гарантира доходите на служителите на доставчиците. Освен това не е създадена методика за целта, няма анализ и оценка на въздействието, не са адресирани и работещите в извънболничния сектор, което ще създаде хаос, напрежение и конфликти. Размерът на частните доплащания от ползвателите на медицинска помощ при запазване на 8% здравна вноска ще се запази както досега между 35 – 40% от общия размер на публичното финансиране. Не са адресирани и плащанията за „потребителска такса“, които остават непроменени вече повече от 12 години, което превръща доставчиците на медицински услуги в субекти субсидиращи социалната политика на държавата.

Бюджет 2026 на Министерство на здравеопазването – първи бюджет в евро

Бюджетът на Министерството на здравеопазването, който е част от проекта на държавен бюджет за 2026 г. в разходната му част е **703 581 500 евро**. Това прави 1 376 085 145 лв., което е със 172,2 млн. лв. повече от сумата в настоящия бюджет на ведомството.

За персонал са заложили средства в размер на **342 712 300 евро** или 670 286 997,71 лв., което е с 65,6 млн. лв. повече от предвидените в тазгодишния бюджет на МЗ. Капиталовите разходи на ведомството са в размер на **46 616 300 евро**, или 91 173 558 лв., което е с близо 18 млн. лв. над заложените през 2025 г. Трансферът към НЗОК е почти в настоящия си размер – заложената в проектобюджета сума е **98 717 500 евро** (193 074 648 лв.), или едва с 1,9 млн. лв. повече от средствата за тази година.

По отношение на политиките най-голям превес е даден на тази в областта на диагностиката и лечението. За нея през 2026 г. е предвидено да бъдат отпуснати **549 587 500 евро**, или 1 074 899 720 лв., което е с над 145,3 млн. лв. повече в сравнение със заложената за тази година сума. За политиката в областта на промоцията, превенцията и контрола на общественото здраве са предвидени **102 456 600 евро** (200 387 692 лв.), или с близо 21,5 млн. лв. повече от тазгодишните средства. В областта на лекарствените продукти и медицинските изделия заложената сума за идната година е **26 169 200 евро**, или 51 182 506 млн. лв., което е с един милион повече от сумата за 2025 г. Бюджетна програма „Администрация“ се очаква догодина да получи **25 368 200 евро**, или 49 615 886 млн. лв., което е с малко над 4,4 млн. лв. повече от предвидените в тазгодишния бюджет средства.

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ – МЗ

Бюджетът на МЗ за 2026 г., също както и този на НЗОК, макар и увеличен в сравнение с 2025 г., се запазва структурно непроменен и също може да бъде определен като инертно-исторически, като реформи не са предвидени.

Очакванията на обществото, че разходите за обществено здравеопазване в областта на промоцията на здравето, предпазването от заболявания, профилактика и скрининг за социалнозначими заболявания не се оправдават, което показва, че държавата не осъзнава ролята си и продължава да разчита на болестолечението, за което е отговорна НЗОК.

Нови програми за адресиране на социално-значимите заболявания липсват.

Заключението е, че държавата не създава предпоставки за опазване на здравето на населението в необходимия мащаб, не планира реформи и влошава някои от досегашните регламенти за функциониране на здравната система. Очаквано частните разходи на домакинствата за здравеопазване ще се повишат над нивата от 2024 г., когато за един човек достигнаха 716 лв. или за 6 437 360 човека, колкото понастоящем е населението на България, общия разход ще достигне и надмине 4,609 млрд. лв. (2,357 млрд. евро), с което сборът от публичните и частните разходи за здравеопазване ще се разположи в диапазона

от 9,280 до 10 млрд. евро или 8,3% от БВП. Този факт показва, че през 2026 г. обедняването на населението ще бъде активно стимулирано и от здравеопазването.

Основни акценти:

- Разходите за здравеопазване се увеличават номинално и като дял от БВП, но структурата на бюджетите на НЗОК и МЗ остава **инертно-историческа**.
- Няма предвидени структурни реформи, програмно бюджетиране липсва.
- За първи път НЗОК получава трансфер от централния бюджет, за да гарантира минимални заплати в болниците – в противоречие с принципа, че НЗОК купува услуги, а не плаща заплати.
- Очаква се дялът на частните разходи (доплащане от гражданите) да остане много висок – между 35–40% от общите разходи за здравеопазване.
- Не са адресирани проблемите с потребителската такса, доплащанията, достъпа до превенция и скрининг.

Извод:

Здравната система **поглъща все повече ресурси**, без да променя модела си на функциониране. Това ще задълбочи неравенствата в достъпа и ще увеличи обедняването на домакинствата, особено на фона на стареещо население.

(Подробният анализ на д-р Семерджиев и данните за НЗОК и МЗ се включват без съкращения.)

3.7. ОТБРАНА

Проектът на бюджет на Министерство на отбраната е разписан в чл. 11 на проекта за държавен бюджет за 2026 година със следните обобщени параметри:

ПРИХОДИ: 72 497, 8 хил. евро

РАЗХОДИ: 2 657 597, 2 хил. евро

Частта на собствените приходи на Министерство на отбраната се формира основно от приходи от разпореждане със собственост и от приходи на търговските дружества, на които принципал е министърът. Приходната част на бюджета на Министерство на отбраната е 36.66 пъти по-малка от сумата на разходите. Приходите от продажба на имоти очевидно са базирани на тези, които не са включени в Индикативния списък на МРРБ. Липсва информация за приходи по механизма за компенсация на военните помощи, предоставени на Украйна, каквито бяха реализирани в края на 2024 г. и на два пъти в началото на 2025 г. в размер на 406 млн. лева.

Извод: Има потенциал за изпълнение на приходната част на бюджета с растежа на пазарните стойности при реализирани продажби на недвижимите имоти с отпаднала необходимост. В допълнение освобождаването от излишно имущество чрез търговска реализация вместо безвъзмездни дарения може да увеличи значително приходите на Министерство на отбраната.

Частта на разходите се формира в т. ч. от:

1. Текущи разходи 1 710 982, 9 хил. евро в т. ч. за персонал 1 434 252, 2 хил. евро
2. Капиталови разходи – 946 614, 3 хил. евро

Препоръчителните дялове на разходите за персонал и на капиталовите разходи в общия бюджет са както следва:

Разходи за персонал – 60% и капиталови разходи – 20%.

В бюджет 2026 те са съответно 53.97% и 35.62%.

Разходите за персонал без да достигат референтните стойности са увеличени в абсолютна стойност от 1 273 044, 8 хил. евро на 1 434 252, 2 хил. евро или с 12.66%. От 2025 година възнагражденията се формират, като за база се определя СРЗ за второ тримесечие на предходната година и се умножава с коефициент от 1.0 до 1.2. за войници и сержанти и не по-малко от 1.2 за офицерските кандидати.

Изводи:

Първо. Липсват информации за предвидени действия, които да оптимизират административния персонал по критерия „разходи/ползи“ по щатни длъжности, което може да спести разходи на министерството.

Второ. Във въоръжените сили липсва намерение за реструктуриране на военните формирования, съобразено с опита от войната в Украйна. В СВ /сухопътни войски/ и СС /специалните сили/ на руската и украинската армия престана да съществува на практика отделението, което беше заменено от штурмови групи в състав до 3 бойци. Към СВ и СС бяха придадени разчети от оператори на дроне, изпълняващи множество бойни задачи. В украинската армия беше създаден Корпус на безпилотни системи /КБС/ с основна мисия огнево въздействие по стратегически обекти на противника. **Във ВС на Р България тази неотменима трансформация се пренебрегва. Това ще натовари разходите за персонал с огромен неефективен и неефикасен ресурс без полза за отбранителните им способности.**

Капиталовите разходи надхвърлят значително референтната стойност като са увеличени в абсолютна стойност от 896 086, 68 хил. евро на 946 614, 3 хил. евро или с 5.64%. В тях са включени както ангажираните разходи по сключени в предходни години договори за придобиване на въоръжение и техника като Ф16, етап 1 и 2, патрулните кораби за ВМС и бойни машини за СВ. Придобиването на допълнително военно оборудване от приоритетните направления за инвестиции до 2032 година по «Програмата за инвестиции в отбраната» ще се реализира по инструмента SAFE на ЕС, за което България е заявила 3.2

млрд. евро финансова помощ, включена в лимита на общия държавен дълг за 2026 г. Списъкът включва: 1. Основна бойна техника за изграждане на ББГ, 2. Трикоординатни радари, 3. Брегови противокорабни ракетни комплекси, 4. КИС на дивизионен щаб, 5. Зенитно-ракетни комплекси /среден/голям обсег/, 6. ПВО на механизиранията бригада, 7. РСЗО с повишена мобилност, 8. Гаубици 155 мм, 9. БЛА среден и висок клас с ударни възможности, 10. Бойни вертолети, 11. Противоминни кораби, 12. Инженерна техника, 13. Ракетни катери/ммпк.

Изводи:

Първо. Ако този списък остане непроменен и бъде изцяло включен в националния план за финансиране по SAFE, ще означава, че не е отчетен опитът от войната в Украйна. Например: 1. Липсват масово използваните на линията на бойно съприкосновение малки БЛА /FPW и БЛА с външно подвесно въоръжение, осигуряващи господство в „малкото“ небе, 2. Наземни роботизирани комплекси /UGV/ с ударни и логистични възможности, 3. Надводни и подводни безекипажни платформи /USV и UUV/ с ударни възможности, 4. Сателитен комуникационен канал за ситуационна осведоменост на полевите командири в реално време, 5. Способности на пилотируемите авиационни платформи за използване на коректируеми авиационни бомби /КАБ/ с УМПК до линията на бойно съприкосновение /ЛБС/. Ще бъдат финансирани скъпи инвестиционни проекти, някои от които съвременният боен опит отрече, като например: 1. авиационни пилотируеми платформи в условията на противодействие на многослойно ПВО на противника отвъд ЛБС, 2. Бойни кораби в условията на съприкосновение с множество ударни безекипажни катери и противокорабни ракети /ПКР/. Не само ще бъдат разходвани огромни за финансовите възможности на държавата средства на данъкоплатците, но и ще бъде увеличен необосновано публичният дълг към външни кредитори.

Второ. Този механизъм предполага съвместно придобиване с други държави. Липсват индикации за въвличане на българската отбранителна индустрия в осигуряването на нуждите на армията. Следователно придобиването на въоръжение и техника по този механизъм няма да доведе до ползи за българската отбранително-технологична и индустриална база /БОТИБ/, респективно ще лиши държавния бюджет от потенциални бъдещи приходи.

Трето. Технологичното изоставане ще се увеличи. В съответствие с Националната отбранителна стратегия /чл. 33/ следва да се насърчава технологичен суверенитет и сигурност на доставките, като се ограничават „зависимостите от внос“. Както средствата в националния бюджет за отбрана, така и заемните средства по механизма SAFE на ЕС ще работят за чужди икономики в един високотехнологичен сектор с висока принадлежна стойност.

Четвърто. Придобиваното въоръжение и техника имат дълъг жизнен цикъл, а с времето външната им интегрирана логистична поддръжка ще поставя в постоянна и растяща финансова зависимост военният бюджет на държавата.

Пето. Сигурността на доставките на боеприпаси и резервни части за придобитото ВиТ отвън ще постави отбраната в зависимост от геополитически промени в средата за сигурност.

Негативните ефекти от планираните за придобиване отбранителни продукти с този бюджет чрез закупуване от външни доставчици и по-специално с поемането на дълг чрез инструмента SAFE при очертаваща се липса или имитация на индустриално сътрудничество ще имат дълъг хоризонт на въздействие върху бъдещите отбранителни способности.

3.8. СИГУРНОСТ (МВР, ДАНС И ДРУГИ СТРУКТУРИ)

1. Има ли заложена политика ?

Политиката в сектор „Сигурност“ може да се обобщи така:

- **Има заложен приоритет по линия на разходи, но липсва реформа по линия на структура и ефективност.**

Факти:

- Разходите за „Обществен ред и сигурност“ в България са **около 2,7% от БВП**, което ни нарежда **сред държавите с най-висок дял в ЕС** – при средно за ЕС около 1,7% от БВП.
- Броят на полицейските служители достига **421 полицаи на 100 000 души население** през 2022 г., при около 312 средно за ЕС.
- Бюджетът на МВР за 2026 г. е около **2,317 млрд. евро**, като **почти всички средства са текущи разходи**, а заплатите са над **2,17 млрд. евро** – т.е. секторът функционира основно в „режим издръжка“.

В същото време:

- няма ясна, публично защитена **концепция за реформа на МВР и службите** – специализация, обединяване на дублиращи звена, модернизация, дигитализация, киберсигурност;
- липсват обективни **показатели за ефективност** – престъпност, разкриваемост, време за реакция, доверие на гражданите и т.н.

2. Какви политики би следвало да са заложили според експертния екип?

1. **Структурна реформа и премахване на дублиращи звена**

- ясно разграничаване на функции:
 - „редова полиция“ / патрулиране;
 - криминална и икономическа полиция;
 - разузнаване / контраразузнаване (ДАНС);
 - гранична полиция;
 - жандармерия и специални сили;
 - сливане/закриване на звена, които дублират дейност или съществуват по инерция.
- 2. Политика за персонала, основана на резултат, а не на автоматизъм**
- заплатите да не бъдат механично вързани към средната работна заплата, а към:
 - оценка на риска;
 - натовареност;
 - резултати (разкриваемост, предотвратени престъпления).
 - ясен регламент за:
 - възможността за **едновременно получаване на заплата, пенсия и инвалидна пенсия**;
 - минимални стандарти за физическа годност на всички лица на оперативни длъжности.
- 3. Фокус върху модерни заплахи**
- пренасочване на ресурс към:
 - киберсигурност;
 - финансови престъпления и пране на пари (особено предвид сивата икономика и FATF „сивия списък“);
 - трансгранична престъпност, трафик, корупция по високите етажи.
- 4. Прозрачност и отчетност**
- периодични публични доклади за разходите на МВР и резултатите;
 - парламентарен и граждански контрол върху големите договори и покупки.

3. Кратък коментар на заложеното в бюджета 2026

- Бюджетът за МВР **2,317 млрд. евро** показва, че секторът е сред големите печеливши от Бюджет 2026.
- В комбинация с автоматичното **12% увеличение на заплатите** заради обвързването със средната работна заплата, това превръща силовите структури в **един от най-бързо нарастващите разходни блокове** в бюджета.
- Анализи на БТА и ИПИ подчертават, че **разходите за заплати в публичния сектор са достигнали рекордни нива и са основен риск за Бюджет 2026**, като сектор „Обществен ред и сигурност“ е сред основните двигатели на този ръст.
- Структурата на разходите в МВР е **тежко изкривена към персонал**, с минимални средства за модернизация, техника, дигитализация и обучение.

Политическият ефект:

- Опозицията и бизнесът вече критикуват бюджета като такъв, който „взема от работещите и бизнеса и налива в силовите структури“.
- Това засилва усещането за **репресивен, а не сервизен характер** на държавата спрямо гражданите и бизнеса.

4. Кратки изводи и какво ще се случи, ако продължим по същия начин

1. Хронично прераздути силови структури

- При дял **2,7% от БВП за обществен ред и сигурност** и постоянно растящи заплати, България ще продължи да поддържа **едни от най-многочислените и най-скъпи полицейски апарати в ЕС**, без това да гарантира съответно ниво на сигурност.

2. Демотивация в други сектори

- Изпреварващото нарастване на възнагражденията в МВР и МО, без ясни критерии за ефективност, ще продължи да демотивира:
 - учители, лекари, социални работници;
 - експерти в администрацията, които нямат подобни „привилегии“.

3. Фискален натиск и риск от популизъм

- В контекста на вече критикуван като популистки и „без реформи“ бюджет, допълнителното наливане на средства в силовите структури задълбочава усещането за **покупка на лоялност**, а не за защита на обществения интерес.

4. Какво е необходимо

- Радикален завой от „количество“ към „качество“:
 - по-малък, по-добре платен, по-обучен и по-подбран състав;
 - ясно ограничаване на практиките за двойни и тройни плащания (заплата + ранна пенсия + инвалидност);
 - изваждане на заплатите от автоматичната връзка със средната работна заплата и привързване към реални резултати и рисков профил на служителите;
 - реструктуриране на МВР и службите с фокус към киберсигурност, икономически и корупционни престъпления.

3.9. ВОДОСНАБДЯВАНЕ И НАПОЯВАНЕ

1. Има ли заложена политика?

- Формално е заложена политика „Подобряване на водоснабдяването“, но:
 - липсва ясна политика за **възстановяване на поливното земеделие**;

- липсват конкретни критерии за ефективност и приоритизиране.

Извод:

Има частична политика за питейно водоснабдяване, но **липсва цялостна водна политика**, включително напояване и стратегическо управление на водните ресурси.

2. Какви политики би следвало да са заложиени?

Основни цели:

1. Осигуряване на безрежимно водоснабдяване на населението

- Подмяна на минимум 10% от най-амортизираните водопроводи в региони със загуби над 50% (Плевен, Ловеч и др.).
- Въвеждане на минимални стандарти за ефективност и отчетност на ВиК дружествата.
- Дигитализация и мониторинг на мрежите.

2. Възраждане на поливното земеделие

- Възстановяване на напояването от река Дунав.
- Законодателни изменения в Закона за водите за:
 - улесняване на ползването на повърхностни води за напояване до определени дебита **без тежка разрешителна процедура**;
 - специален режим за използване на водите на река Дунав до 100 л/сек за напояване.

3. Съхраняване на водата от пролетното пълноводие

- Изграждане на язовири „**Черни Осъм**“ (за Плевен и Ловеч) и „**Раков дол**“ (за Южното Черноморие).
- Паралелни инвестиции в нови водопроводи и пречиствателни станции.

4. Интегриран подход и прозрачност

- Ефективно използване на средствата в „Български ВиК холдинг“ ЕАД (1 млрд. лв. от 2020 г.).
- Публична онлайн платформа за проследяване на разходите.

3. Кратък коментар на заложеното в бюджета 2026

- Заложени са **3,7 млрд. лв. за ВиК инфраструктура** в дългосрочен план, но:
 - липсват конкретни цели;
 - няма критерии за ефективност;
 - няма приоритизиране по региони и проблеми.
- В резултат:
 - **Рискът е 2026 г. да повтори 2025 г.** – над 400 000 души на воден режим.

- Не е посочена стратегическа мярка за Плевен и Ловеч – строителство на яз. „Черни Осъм“.
- Не е адресиран проблемът на Южното Черноморие – липсата на яз. „Раков дол“.
- Ролята на „Български ВиК холдинг“ ЕАД е **затъмнена**, въпреки че вече е получил 1 млрд. лв. за подобряване на водоснабдяването, а резултатът е:
 - увеличени загуби по мрежата;
 - повече хора на воден режим.
- По отношение на напояването:
 - липсват предвидени субсидии за напояване;
 - инвестициите са отложени – резултатът е ситуация „У вода газ, на сухо реколта гледа“.

4. Кратки изводи и бъдещи резултати, ако продължим по същия начин

- Ще продължим да имаме **стотици хиляди български граждани на воден режим**, въпреки огромните вложени средства.
- Загубите по водопреосната мрежа ще останат високи, а **общественият ресурс ще се „излива в земята“**.
- Поливното земеделие ще остане практически унищожено, въпреки наличието на огромен ресурс – река Дунав:
 - преди 1989 г. – 2,2 млн. декара напоявани от Дунав;
 - днес – 0 декара.
- Ако част от планирания нов дълг за 2026 г., свързан с военни цели, бъде пренасочен към водната инфраструктура, **няма да са необходими други източници** за решаване на критични водни проблеми.
- При продължаване на сегашния модел, България ще запази статута си на страна, която **„гази във вода“**, а остава без реколта и без сигурно водоснабдяване.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ НА ЕКСПЕРТНИЯ ЕКИП

1. Обща политика / „философия“ на бюджета за 2026 г. (или липсата ѝ)

Доминиращата философия в проектобюджета за 2026 г. е продължаване на модела „разходи първо – политики после“, при който:

- **дефицитът се държи около допустимия праг**, а устойчивостта се търси чрез **нов дълг**, вместо чрез реформи и повишаване на ефективността на разходите;
- **публичните разходи се разширяват** (вкл. чрез квази-фискални операции и капитализации), без ясна връзка „цел → инструмент → измерим резултат“;
- **приоритетите се проявяват повече като разпределение на ресурси**, отколкото като последователни политики, оценени по ефект и цена.

На равнище ЕС тенденцията също е към по-високи дефицити/дългове (особено с натиск за отбрана), което прави националната дисциплина още по-важна, а не по-малко важна.

2. До кога се спазваше бюджетната дисциплина и кога започна нарушаването ѝ

- **Строгата дисциплина се спазваше от кризата 1996–1997 г. до около 2010–2012 г., с нисък дълг и чести излишъци.** (валутен борд, консервативни бюджетни практики, натрупване/ползване на буфери. Част от излишъците се използваша за „купуване на дълг“ – разумно решение, в резултат на което дългът спадна до рекордни нива. В тези години България се даваше за пример за правилна фискална политика и **спазване на правилата дълг и дефицит** . Инфлацията беше ниска.
- **От 2020 г. насам дълговото финансиране и дефицитите стават „ново нормално“**, първоначално оправдани с пандемията, а след това – без сериозни аргументи и без реформи. **В тази връзка някои от политическите сили , които сега протестират срещу Бюджета са една от причините за тези проблеми .**

Точно тази „нова нормалност“ е началото на ключовият риск – защото дългът започва да финансира текущи разходи и да създава бъдещи лихвени тежести.

3. Бюджет 2026 като логична последица от бюджетните политики в предходните години

Проектът за държавен бюджет за 2026 г. не представлява рязък завой или нова визия, а **логично продължение на бюджетните политики, провеждани в България през последните години**, особено след 2020 г. В този смисъл той следва инерцията на вече утвърден модел, вместо да предлага корекция или стратегическа промяна.

Основна характеристика на този модел е **постепенното разхлабване на фискалната дисциплина**, при което временни антикризисни мерки се превърнаха в трайна практика. Дефицитното финансиране, първоначално оправдано с извънредни обстоятелства (пандемия, енергийна криза, война в Украйна), не беше последвано от връщане към строга бюджетна рамка и фискална консолидация в период на икономически растеж.

В резултат, през последните години се утвърди подход, при който:

- **разходната част на бюджета нараства устойчиво**, основно за сметка на текущи разходи;
- новите разходи рядко са придружени от структурни реформи или от ясни цели и измерими резултати;
- **публичният дълг се използва преимуществено за финансиране на текущи политики**, а не за инвестиции, които да повишат дългосрочния икономически потенциал.

Бюджетът за 2026 г. възпроизвежда именно тази логика. Вместо да адресира натрупаните дисбаланси, той ги **консервира и разширява**, като разчита на ново дългово финансиране и на поддържане на дефицита близо до допустимия праг. Това създава усещане за формално спазване на правилата, но без реална грижа за устойчивостта на публичните финанси в средносрочен и дългосрочен хоризонт.

Особено тревожен е фактът, че **липсва ясно дефинирана стратегия за излизане от режима на дефицитно финансиране**. В предходните бюджети не беше очертана пътека за фискална консолидация, а проектобюджетът за 2026 г. също не предлага такава. Това означава, че дефицитът се приема като „новото нормално“, а не като временно отклонение. Следователно, бюджетът за 2026 г. е **резултат от натрупване на решения и бездействия** в предходните години – отказ от реформи, отлагане на трудни избори и предпочитане на краткосрочна политическа стабилност пред дългосрочна финансова устойчивост. Той не коригира посоката, а я потвърждава, като пренася натрупаните рискове в бъдещето.

4. Бюджетната политика на България за 2026 г. в контекста на процесите в ЕС

Проектът за държавен бюджет на Република България за 2026 г. отразява в значителна степен **общата тенденция към отслабване на бюджетната дисциплина в Европейския съюз и Евронзоната** през последните години. Към момента редица държави членки, включително водещи икономики като Франция и Италия, са в процедура по свръхдефицит, което показва системен проблем със спазването на фискалните правила на ЕС.

Вместо да действа като стабилизираща рамка, Европейският съюз все по-често допуска разширени бюджетни дефицити и нарастващ публичен дълг, оправдавани с извънредни обстоятелства – пандемии, войни, зелени политики и увеличени разходи за отбрана. Това води до трайно размиване на границата между временни антикризисни мерки и обичайна бюджетна практика.

Бюджетната дисциплина в ЕС и рисковете за България

1. Общото състояние на бюджетната дисциплина в ЕС е влошено

Европейският съюз като цяло **се намира в период на системно отслабване на фискалната дисциплина**. Фактът, че към момента **9 държави членки** са в процедура по свръхдефицит,

включително **водещи икономики като Франция и Италия**, показва, че нарушенията на Пакта за стабилност и растеж вече не са изключение, а се превръщат в широко разпространена практика.

Дефицитите над 3% от БВП, хронично високите нива на публичен дълг и отлагането на реални корекции чрез „гъвкавости“, изключения и нови правила подкопават **самия смисъл на фискалната рамка на ЕС**.

Могат да бъдат дадени десетки примери за лоша фискална дисциплина, но за нас по-важни са изводите.

2. ЕС дава лош пример вместо стабилизираща рамка

Вместо да бъде **котва за дисциплина**, ЕС все по-често действа като **легитиматор на разхлабена бюджетна политика**, оправдавана с:

- пандемии,
- войни,
- зелени политики,
- индустриални субсидии,
- отбрана и сигурност.

Тези аргументи поотделно могат да бъдат разбираеми, но **в съвкупност водят до трайно размиване на границите между извънредна и нормална фискална политика**.

Резултатът е , че **държавите членки и ЕС като цяло:**

- натрупват дългове,
- намаляват относителния си дял в световния БВП,
- губят конкурентоспособност спрямо Азия и САЩ,
- и отлагат болезнените, но необходими реформи.

3. За България това е особено опасен модел за подражание

За малка, отворена и догонваща икономика като българската **този европейски пример е изключително неблагоприятен**.

Максимата „*С каквито се събереш, такъв ставаш*“ тук важи в пълна сила:

- Ако големите държави могат да си позволят дълг от 100–140% от БВП, **България не може**.
- Ако Франция или Италия имат дълбоки вътрешни пазари и резерви на доверие, **България няма такъв буфер**.
- Ако ЕС толерира дефицити при големите, **малките плащат цената** чрез по-висока цена на капитала и по-строг външен натиск при първи проблем.

Следването на европейския „лош пример“ означава България доброволно да се откаже от **единственото си стратегическо предимство** – относително ниския дълг и възможността за фискална стабилност.

4. Рискът: от нискодългова към хронично зависима държава

Ако България продължи да възприема логиката:

„Щом ЕС може, значи и ние можем“,
резултатът в средносрочен план ще бъде:

- загуба на статута на нискодългова държава;
- нарастващи лихвени разходи;
- по-чести коригиращи намеси отвън;
- ограничен национален суверенитет върху бюджетната политика;
- превръщане на бюджета в инструмент за краткосрочно политическо оцеляване

5. Верният път: България като изключение, не като отражение

Исторически България е имала периоди, в които е била **по-дисциплинирана от средното за ЕС** – и това е било нейно предимство.

Изводът е ясен:

В среда на обща европейска фискална разпуснатост, националната бюджетна дисциплина не е догматизъм, а стратегическа необходимост.

Ако ЕС върви към по-висок дълг и по-ниска конкурентоспособност, **България няма интерес да върви след него безкритично, а да изгради собствена, дългосрочна фискална философия, заложена в национална доктрина и задължителни бюджетни принципи.**

5. Изводи за бюджета за 2026 г.

Ключовите изводи (в синтез на секторните анализи) могат да се формулират така:

1. В редица политики бюджетът изглежда **„инертно-исторически“** – пренася структури и разходи напред, без нови цели и измерим дизайн на резултатите.
2. Налице е **дисбаланс**: по-бърз ръст на текущи разходи спрямо инвестиционни и спрямо възможностите на частния сектор.
3. Рискът не е само „колко е дефицитът“, а **какво финансира дефицитът**: ако финансира текущо потребление и административна експанзия, обслужването му става все по-трудно.
4. При присъединяване към еврозоната системата става по-чувствителна към грешки във фискалната политика (вкл. през канала на кредита/ликвидността и цените).

6. Какво ще се случи, ако продължим по същия начин

Най-вероятният сценарий при продължаване на тенденциите е:

- **нарастване на лихвените разходи** (изместване на продуктивни разходи от „обслужване на дълга“);
- **нови кръгове на данъчно/таксов натиск** и/или принудителни ограничения на разходи при неблагоприятна конюнктура;

- по-висок риск от **процедури и коригиращи мерки** на европейско ниво при надхвърляне на дефицит/дълг, което би ограничило вътрешния суверенитет на бюджетната политика. (Контекстът за ЕК и правилата/процедурите е публично описан в рамката за „excessive deficit procedure“.)

7. Препоръки – как да се подобрят нещата (вкл. въпросът за властта и 10-годишна програма)

1. **Същностна промяна на както на политиката , така и на политиците. Политическа отговорност:** трайна промяна е възможна само при управление, което може да носи политическата цена на реформи (а не само на раздаване на ресурси).
2. **Стриктно спазване на принципите и фискалните цели** заложи в Закона за публичните финанси / раздел 1. - Правен анализ /
3. Управление, което разполага с **ясна икономическа и финансова програма за поне 10 години;**
4. **Средносрочна 10-годишна рамка** (не само 3-годишна прогноза): цели за дълг/дефицит/разходи като % от БВП + правила за „какво финансираме с дълг“.
5. **Политика, която да се ориентира към:**
 1. **разумна и критична позиция спрямо европейските политики**, защитаваща националния интерес;
 2. **фискална дисциплина и ограничаване на дълга**
 6. **Програмно бюджетирание по резултати:** всяка голяма политика да има публично измерими индикатори и оценка на въздействието (ex-ante и ex-post).
 7. **Приоритизация на капиталовите разходи:** инвестиции с доказуем ефект (образование, технологии, индустрия, износ, инфраструктура, вода, енергийна сигурност, човешки капитал), вместо капитализации без отчетност.
 8. **дългът да финансира приоритетно инвестиции/реформи, не текущо потребление;**
 9. **Фискални буфери:** възстановяване на буферната логика (резерви/контингенти) преди евентуални външни шокове.
 10. **Конкурентоспособност** като задължителна „призма“: всяка секторна мярка да се оценява и по ефекта ѝ върху бизнеса, цените, труда и производителността.

8. България има нужда от Национална доктрина

България страда не само от „лоши решения“, а от липса на надпартийна **Национална доктрина**, която да фиксира:

- стратегически цели (демография, човешки капитал, икономическа политика, инфраструктура, социална политика , отбрана , сигурност, , земеделие, продоволствена , енергийна и водна независимост);

- **бюджетни принципи и правила** задължителни за всички управления

9. Действия по комуникация и институционално адресиране

Настоящото становище да бъде изпратено официално до:

- **Народното събрание** (Председател, Бюджетна комисия, ресорни комисии);
- **Министерски съвет и Министерство на финансите;**
- **Президент на Републиката;**
- **Сметна палата** (в частта за контрол и оценка на ефективността);
- **БНБ** (в частта за макрофинансова стабилност при еврозона);
- **медиите**, като специален приоритет – **БТА**.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящият документ е резултат от усилията на експерти с дългогодишен опит. Той не е партиен, а **национален по дух и замисъл**.

Целта не е просто критика, а предупреждение и покана: България може да избере друг път – на разум, дисциплина, дългосрочна визия и грижа за бъдещите поколения.